

Motion till riksdagen 2025/26:4209

av **Isabell Mixter m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2025/26:292 Skärpta villkor för friskolesektorn

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett totalt värdeöverföringsförbud och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Regeringen lämnar i propositionen förslag till ändringar i skollagen (2010:800) som innebär att villkoren för enskilda huvudmän för fristående skolor, förskolor och fritidshem skärps. Syftet är att förbättra skolväsendet genom att främja enskilda huvudmäns långsiktighet samt att hålla borta oseriösa och olämpliga aktörer med kortsiktiga vinstintressen. Förslagen innebär bl.a. följande:

- Ett värdeöverföringsförbud ska införas i tre situationer: vid nyetablering, ägandeförändring och tillsynsföreläggande. Förbudet innebär att medlen ska stanna kvar i verksamheterna, och krav på särredovisning ska göra det möjligt att följa att ett förbud efterlevs.
- Skärpta krav på enskilda huvudmäns långsiktighet och ekonomi ska införas och kontrolleras både vid ansökan om godkännande och tillsyn.

- Enskilda huvudmän ska i vissa fall vara skyldiga att betala tillbaka de bidrag de fått från kommuner, bl.a. om medlen har använts på ett sätt som utgör brott. Kommuner ska kunna återkräva bidragen i motsvarande situationer.
- Endast juridiska personer ska få vara enskilda huvudmän inom skolväsendet.
- En enskild huvudman som avser att lägga ned en skolenhet ska anmäla det till lägeskommunen.
- Statens skolinspektion och kommunerna ska få utökade befogenheter i samband med tillsyn. Ett system med sanktionsavgifter ska införas, bl.a. vid överträdelse av värdeöverföringsförbud. Skolinspektionen ska i samband med tillsyn och kvalitetsgranskning under vissa förutsättningar få ha samtal med elever under 16 år utan vårdnadshavares samtycke. Statliga åtgärder för rättelse ska i undantagsfall kunna användas för fristående skolor.

En skola som fokuserar på kunskaper före vinster

Sverige är idag det enda landet i världen som tillåter obegränsade vinstuttag inom den offentligt finansierade utbildningssektorn. Regeringens proposition är ett steg i rätt riktning, men gör för lite för att komma till rätta med de problem som friskolesystemet skapar. Lagstiftningen i andra länder är betydligt mindre generös gentemot privata vinstintressen inom skolväsendet. I en del länder är visserligen olika bolagsformer tillåtna, men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. Det finns inget annat land i världen där aktiebolag och riskkapitalbolag kan göra så stora vinster på att bedriva utbildningsverksamheter med offentliga medel, och så kommer det fortsätta att vara efter att den föreslagna lagstiftningen i propositionen trätt i kraft. För Vänsterpartiet är det självklart att hela utbildningsväsendet ska vara fritt från vinstintressen utan undantag. Vinstjakten är en av anledningarna till att skolan blir allt mindre likvärdig och jämlik. Vinstdrivande fristående skolor etablerar sig där de har bäst marknadsutsikter, med andra ord i områden där befolkningen har hög utbildning och goda inkomster. Dessutom har dessa skolor ett intresse av att driva upp elevernas betyg med förhoppningen om att locka till sig fler elever, vilket leder till betygsinflation och ökad segregation. Vinstintresset innebär också ett resursslöseri: dels genom att vinster, som ofta har förts ut ur landet till skatteparadis, plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen, dels genom att de ökande skillnaderna mellan skolor har skapat ett stort behov av kontroll och granskning.

Vänsterpartiet ser därför inget skäl till att låta nuvarande system bestå i så pass stor omfattning som regeringen föreslår. Experimentet med vinstdrivande fristående skolor har tillåtits pågå alltför länge, på bekostnad av tusentals elevers skolgång och framtid. Det enda sättet att börja komma till rätta med problemet är att införa ett totalt vinstöverföringsförbud så som flera remissinstanser föreslår.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett totalt värdeöverföringsförbud. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet ser ett behov av att gå längre än så. Vi vill införa ett förbud mot att bedriva skola i aktiebolagsform. Så länge aktiebolag tillåts driva skola och förskola så kommer vinstintresset att bestå, även med ett värdeöverföringsförbud. Därför måste driftsformen bort ifrån skolväsendet, alla skolformer inkluderat.

Regeringen bör tillsätta en utredning om att avskaffa aktiebolag som driftsform inom alla skolformer.

Lika villkor för kommunala och fristående skolor

Villkoren är inte lika för kommunala och privata skolor. Tidigare fanns det ett skolpliktsavdrag. Det innebar att kommunen kunde göra ett avdrag i skolpengen innan pengarna skickades till de fristående skolorna. En kommun har en skyldighet att erbjuda alla skolpliktiga elever utbildning och kan inte neka att ta emot en elev. Kommunen måste även garantera att alla barn som flyttar till kommunen har en skola att gå till samt att det finns en beredskap för att ta emot elever från friskolor som går i konkurs. De enskilda huvudmännen kan i stor utsträckning välja vilka elever som ska få gå i deras skolor.

De stora överskotten inom privatskolebranschen är en följd av att skolorna är oerhört kreativa när det gäller att minska sina kostnader. Ett vanligt sätt är att anställa obehöriga lärare, som får lägre lön än behöriga. Det sparas också in på den del av verksamheten som inte direkt kan hänföras till undervisningen. Mycket står i strid med intentionerna i skolans styrdokument, men eftersom regelverket ofta är otydligt formulerat finns det inga möjligheter att beivra ens de mest uppenbara övertramp.

Multinationella välfärdskoncerner och börsnoterade aktiebolag utnyttjar den orättvisa svenska skolpengen för att öka sina vinster. Priset betalas av barn, elever och

medarbetare i kommunala förskolor och skolor eftersom dessa får en mindre grundpeng relativt det ökade ansvar som kommunen har.

Utredningen Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan (SOU 2025:72) kallar kommunernas större ansvar för ett utbudsansvar. Kommunerna har ett lagstadgat ansvar att anordna utbildning. Utbudsansvaret innebär att kommunerna har ett ansvar att alltid ta emot ytterligare elever och medför att kommunerna kan behöva hålla en viss beredskap i form av en överkapacitet för att kunna ta emot elever löpande under läsåret. Exempelvis kan det handla om att ta emot nyinflyttade i kommunen eller asylsökande. En kommunal huvudman kan inte neka elever plats även om det innebär ytterligare kostnader för kommunen. En enskild huvudman kan däremot neka att ta emot ytterligare elever. Utbudsansvaret innebär också att kommunen behöver anpassa sin verksamhet efter upp- och nedgångar i demografin. Vänsterpartiet tycker att det är beklagligt att regeringen inte valt att inkludera utredningens förslag i en proposition om vinstbegränsningar.

Vänsterpartiet välkomnar förslaget från utredningen att kommunen om det finns synnerliga skäl inte behöver ge samma ersättning till enskilda huvudmän när kommunen ger tillskott till de egna kommunala skolorna under året.

Vidare välkomnar Vänsterpartiet förslaget att det införs en möjlighet att kommunerna utöver grundbelopp och tilläggsbelopp ska kunna ge ett s.k. villkorat belopp för ett visst ändamål. Som merkostnader för resursskolor, en viss inriktning eller en satsning på t.ex. frukost i skolan.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag baserat på utredningen Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan (SOU 2025:72).

Isabell Mixter (V)

Nadja Awad (V)

Karin Rågsjö (V)

Cicie Weidby (V)

Maj Karlsson (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)